

Hoofdstuk 1 Schaarste en welvaart

1.1 Inkomen en welvaart

Hoe bepalen inkomen en koopkracht de welvaart?

De koopkracht van het inkomen is afhankelijk van het inkomen en de prijzen. De koopkracht van het inkomen ofwel het *reële inkomen* geeft aan hoeveel producten je met je inkomen kunt kopen. Het nominale inkomen is het inkomen uitgedrukt in geld.

Inkomens- en prijsontwikkeling kun je uitdrukken in indexcijfers. Een indexcijfer geeft de verhouding aan van een waarde ten opzichte van de waarde in het basisjaar. Het indexcijfer van het basisjaar is 100. De nominale inkomensindex is het indexcijfer van het nominale inkomen, en de *consumentenprijsindex* of het consumentenprijsindexcijfer is een indexcijfer van de gemiddelde consumentenprijzen. De *index van het reële inkomen* is het indexcijfer van het reële inkomen of van de koopkracht.

Naarmate je beter in je behoeften kunt voorzien, neemt je welvaart toe: de welvaart geeft de mate aan waarin je kunt voorzien in je behoeften. Er bestaat *schaarste* aan producten. Hiermee wordt bedoeld dat er met de beperkt beschikbare productiemiddelen niet voldoende producten kunnen worden geproduceerd om onze oneindige behoeften te vervullen. Schaarste producten worden geproduceerd en hebben een prijs. Hoe schaarser een product, hoe hoger de prijs.

Bij de welvaart maken we onderscheid tussen welvaart in ruime en in enge zin. De *welvaart in ruime zin* is de mate waarin mensen kunnen voorzien in hun behoeften. De *welvaart in enge zin* is de koopkracht van het gemiddelde inkomen per inwoner. Bij dit welvaartsbegrip worden zaken als uitputting van natuurlijke hulpbronnen, inkomensverdeling en vrijwilligerswerk niet meegenomen.

Welvaart is niet hetzelfde als welzijn: *welzijn* is de mate waarin je je gelukkig voelt. In de economie staan welvaart en schaarste centraal.

1.2 Schaarste en kiezen

Op welke wijze leidt schaarste tot het maken van keuzes?

Er bestaat schaarste aan producten. Omdat je behoeften groter zijn dan je middelen, moet je steeds keuzes maken ofwel *prioriteiten* stellen.

De beschikbare productiemiddelen van bedrijven en de overheid zijn op meerdere manieren in te zetten, ofwel *alternatief aanwendbaar*. Hierdoor worden ook ondernemingen en overheden gedwongen keuzes te maken. Je weegt keuzes tegen elkaar af door naar de opofferingskosten te kijken. *Opofferingskosten* zijn de kosten of gemiste opbrengsten van het niet gekozen (opgeofferde) alternatief.

Als je wilt weten welke goederencombinaties je met je besteedbare inkomen kunt kopen, kun je een budgetlijn opstellen. Een budgetlijn is een lijn met alle denkbeeldige productcombinaties die je bij de gegeven prijzen en een gegeven budget kunt kopen. Het budget is dat deel van je besteedbare inkomen dat je aan deze producten wilt uitgeven.

Economie Integraal havo

Samenvatting

1.3 Arbeidsdeling, welvaart en ruil

Hoe leidt een toename van de arbeidsverdeling tot meer ruil en meer welvaart?

Door *arbeidsverdeling*, dus het verdelen van de verschillende taken over de personen en bedrijven, kan de arbeidsproductiviteit toenemen. De *arbeidsproductiviteit* is de productie per werkende per tijdseenheid. Arbeidsverdeling en specialisatie leiden daarom in het algemeen tot kostenvoordelen. Dit verhoogt de welvaart, omdat door een productietoename mensen beter in hun behoeften kunnen voorzien.

Arbeidsverdeling maakt ruilen noodzakelijk. Hieraan zijn transactiekosten verbonden.

Transactiekosten zijn de bijkomende kosten bij de aankoop of verkoop van een product, buiten de prijs van het product zelf, zoals zoektijd en reis- of transportkosten.

1.4 Ruilen en geld

Hoe bevordert het bestaan van geld ruil, en wat zijn de eigenschappen van geld?

Bij *directe ruil* of *ruil in natura* ruilt men goederen tegen goederen. Als gevolg van arbeidsverdeling en specialisatie is het ruilen van goederen tegen goederen erg moeilijk. Er ontstaat *indirecte ruil*: ruil via geld. Geld maakt het ruilen van goederen gemakkelijker. Hierdoor is de welvaart in de afgelopen eeuwen toegenomen. Een groot voordeel van indirecte ruil ten opzichte van directe ruil zijn de lagere transactiekosten.

Chartaal geld is stoffelijk geld en bestaat uit munten en bankbiljetten. Geld op de betaalrekening bij een bank is onstoffelijk en heet *giraal geld*. Tot de *maatschappelijke geldhoeveelheid* wordt alleen het geld meegerekend dat in handen is van het publiek. Met het publiek wordt gezinnen en alle bedrijven en instellingen bedoeld behalve de monetaire financiële instellingen (mfi's): banken en de rijksoverheid.

Geld heeft de volgende functies:

- *Ruilfunctie*: geld vergemakkelijkt de ruil van goederen.
- *Rekenfunctie*: geld wordt gebruikt om de waarde van goederen met elkaar te vergelijken.
- *Oppotfunctie*: geld kun je oppotten, dat wil zeggen er tijdelijk niets mee doen.

De *intrinsieke waarde* van een munt of bankbiljet is de materiaalwaarde ervan. De *extrinsieke of nominale waarde* is de waarde die is afgedrukt op de munt of het bankbiljet: de algemeen aanvaarde waarde.

De *wet van Gresham* luidt 'Bad money drives out good money': als er naast slecht geld (intrinsieke waarde < nominale waarde) ook goed geld (intrinsieke waarde > nominale waarde) in omloop is, zal het goede geld langzaam maar zeker verdwijnen uit het betalingsverkeer. Munten, bankbiljetten en het girale geld op je bankrekening zijn fiduciair geld. *Fiduciair geld* is geld waarvan men erop vertrouwt dat iedereen de nominale waarde van het geld accepteert.

1.5 Vreemd geld

Hoe betaal je in het buitenland met geld?

In de eurolanden betaal je overal met de euro. Als je buiten de eurolanden producten koopt, moet je daar met vreemd geld (*vreemde valuta's*) betalen. De *wisselkoers* is de waarde van een valuta uitgedrukt in een andere valuta. Banken houden zich bezig met de aankoop en verkoop van vreemde valuta's. Wisselkoersen kunnen schommelen. Als de eurokoers stijgt, kan de concurrentiepositie van het bedrijfsleven in de eurolanden ten opzichte van niet-eurolanden verslechteren.

Economie Integraal havo

Samenvatting

Door de verslechterde concurrentiepositie daalt de Europese export (uitvoer) en neemt de import (invoer) toe. Ondernemingen in het eurogebied betalen naar verhouding minder euro's voor geïmporteerde goederen. De import van grondstoffen, halffabricaten en hulpstoffen wordt zo goedkoper.

Bij *flexibele* of *zwevende koersen* wordt de hoogte van de wisselkoersen bepaald door vraag en aanbod. Dit is het meest voorkomende systeem in de wereld. Wanneer Engeland bijvoorbeeld veel producten importeert uit de landen van het eurogebied is er veel vraag naar euro's. De Britten bieden dan Britse ponden aan bij de banken om deze om te wisselen voor euro's. Als Nederlanders op vakantie naar Engeland gaan, bieden ze euro's aan bij de banken om die om te wisselen in ponden.

Als de vraag naar euro's stijgt en/of het aanbod daalt, stijgt de koers van de euro. En als de vraag naar euro's daalt en/of het aanbod stijgt, daalt de eurokoers. Een waardestijging van een valuta als gevolg van veranderingen in vraag en aanbod wordt *appreciatie* genoemd. Van *depreciatie* is sprake als onder invloed van veranderingen in vraag en aanbod de waarde van een valuta daalt.

Het nadeel van zwevende wisselkoersen is het wisselkoersrisico en de daarmee samenhangende onzekerheid in het internationale betalingsverkeer. Dit wisselkoersrisico belemmert de internationale handel en schaadt de productie, werkgelegenheid en welvaart in de wereld. Daarom wordt in het algemeen gestreefd naar zo stabiel mogelijke wisselkoersen. Mede om die reden ook werd in Europa de euro ingevoerd.